

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060108

DOM
2017-12-21
Stockholm

Mål nr
M 8988-16

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Nacka tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2016-09-29 i mål nr M 209-16 och M 212-16, se bilaga A

KLAGANDE

Svante Reuter Fastighetsförmedling AB

Ombud: Skarp Stockholm Advokatbyrå

MOTPART

Danderyds kommun

Ombud: Lords Advokatfirma AB

SAKEN

Ersättning för vattenskada

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Med ändring av mark- och miljödomstolens dom under punkten 2 i domslutet förpliktar Mark- och miljööverdomstolen Danderyds kommun att till Svante Reuter Fastighetsförmedling AB betala
  - a. 11 081 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 9 juli 2014 till dess betalning sker,
  - b. 15 281 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 17 mars 2015 till dess betalning sker samt

Dok.Id 1348558

Postadress Box 2290 103 17 Stockholm	Besöksadress Birger Jarls Torg 16	Telefon 08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.hovratt@dom.se www.svea.se	Telefax 08-561 675 59	Expeditionstid måndag – fredag 09:00-15:00
---	---	---	---------------------------------	---

- c. 7 000 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 11 september 2015 till dess betalning sker.

  2. Mark- och miljööverdomstolen förpliktar Danderyds kommun att ersätta Svante Reuter Fastighetsförmedling AB för ansökningsavgifter hos Kronofogdemyndigheten och för tilläggsavgift i Attunda tingsrätt med sammanlagt 1 200 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 29 september 2016 till dess betalning sker. Svante Reuter Fastighetsförmedling AB:s yrkande om ersättning för rättegångskostnader i övrigt ogillas.
-

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Svante Reuter Fastighetsförmedling AB har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska bifalla bolagets yrkanden i mark- och miljödomstolen och förplikta Danderyds kommun att ersätta dess rättegångskostnader där.

Danderyds kommun har motsatt sig att mark- och miljödomstolens dom ändras.

Bolaget har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Parterna har åberopat samma omständigheter och utvecklat sin talan på i huvudsak samma sätt som i mark- och miljödomstolen.

Kommunen har tillagt följande: Den uppkomna översvämningsskadan på bolagets fastighet orsakades av ett stopp någonstans i den norra servisledningen som avleder spillvatten från den översvämningsskadedrabbade byggnaden. Ingen av parterna vet med exakthet var stoppet låg. I enlighet med 1970 års Va-lag och dess övergångsbestämmelser skickade kommunen i början av 1970-talet ut information i form av allmänna bestämmelser för brukande av Danderyds kommuns allmänna vatten- och avloppsanläggning (ABVA) till alla befintligt anslutna fastighetsägare om att ansvarsgränsen i befintlig servisledning flyttades ut till förbindelsepunkt utanför fastighetsgräns.

Bolaget har tillagt följande: Kommunens påstående om att ingen av parterna med exakthet vet var stoppet i servisledningen låg är felaktigt. Bolaget har hela tiden påstått och också kunnat visa att stoppet låg i den norra servisledningen någon decimeter från anslutningen till kommunens huvudledning cirka fyra meter in på kommunens fastighet. Bolaget har uppfattat att denna uppgift tidigare varit ostridig. Bolaget kan inte vitsorda att något utskick av angivna ABVA skett till fastighetsägarna.

Bolaget har åberopat samma bevisning som i mark- och miljödomstolen. Eftersom mark- och miljödomstolen förefaller ha utgått från att det varit ostridigt mellan parterna var stoppet i den norra servisledningen låg och kommunen först i Mark- och miljööverdomstolen klargjort att denna omständighet inte är ostridig har bolaget vidare åberopat ett intyg av DB vid B&B Högtrycksteknik AB till styrkande av stoppets läge. Bolaget har vidare åberopat ett rättsutlåtande av tidigare ordföranden i Statens va-nämnd, jur. kand. KS.

Mark- och miljööverdomstolen har enligt 50 kap. 13 § andra stycket 2 rättegångsbalken avgjort målet utan huvudförhandling.

Mark- och miljööverdomstolens bedömning

Det är ostridigt mellan parterna att det har inträffat en översvämningsskada i en byggnad på bolagets fastighet YY och att översvämningen orsakats av ett stopp i den norra av de båda servisledningarna som leder spillvatten från bolagets fastighet till kommunens huvudledning i gatan. Genom den utredning som bolaget har lagt fram är det utrett att stoppet har uppstått någon decimeter från den norra servisledningens anslutning till huvudledningen flera meter från fastighetsgränsen på kommunens mark. Kommunen har gjort gällande att den inte har känt till anslutningen av den norra servisledningen till det allmänna spillvattennätet, att det således är fråga om en otillåten inkoppling på huvudledningen och att det saknas ett va-rättsligt förhållande mellan parterna avseende den norra servisledningen.

Partssakkunnige BW har efter att ha tagit del av en rörinspektion (filmning) uppgett att den norra servisledningen med största sannolikhet är från 1950-talet eller möjligen äldre och att den är professionellt ansluten till huvudledningen med grenrör. Dessa omständigheter talar med styrka för att inkopplingen av servisledningen har skett med kommunens samtycke. Även det förhållandet att huvudledningen i kommunens regi renoverades 1969-1972 utan att den norra servisledningen kapades och pluggades talar i samma riktning.

Mark- och miljööverdomstolen finner vid en sammantagen bedömning att bolaget har visat att inkopplingen av den norra servisledningen till huvudledningen har skett med kommunens samtycke. Eftersom stoppet i servisledningen har inträffat på kommunens mark cirka fyra meter från fastighetsgränsen i nära anslutning till huvudledningen får det anses ha uppstått inom den allmänna va-anläggningen.

Av den av bolaget åberopade bevisningen framgår att den del av den norra servisledningen som ligger på kommunens fastighet är i mycket dåligt skick och att betongrören har förskjutits i höjddled så att en klack bildats längst ut vid spillvattenledningens anslutningspunkt till huvudledningen. Genom att inte underhålla ledningen får kommunen anses ha åsidosatt sina skyldigheter gentemot bolaget som fastighetsägare. Kommunen, som huvudman för den allmänna va-anläggningen, är därmed skyldig att ersätta bolaget för översvämningsskadan enligt 45 § lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (vattentjänstlagen).

Kommunen har vitsordat yrkade kapitalbelopp och yrkad ränta men gjort gällande att skadeståndet bör jämkas på grund av bolagets medvållande. Något skäl för att jämka de yrkade beloppen har emellertid inte framkommit. Kommunen ska därför förpliktas att ersätta bolaget med yrkade belopp jämte ränta.

Rättegångskostnader

Bolaget har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen med 87 120 kr, varav 77 760 kr avseende ombudsarvode, 8 160 kr utlägg, 600 kr ansökningsavgifter hos Kronofogdemyndigheten och 600 kr tilläggsavgift vid Attunda tingsrätt. Bolaget har vidare yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med 22 000 kr, varav 15 000 kr avser ombudsarvode och 7 000 kr utlägg.

Kommunen har motsatt sig yrkandena.

Enligt 56 b § vattentjänstlagen ska i denna typ av mål vardera parten svara för sina rättegångskostnader, om inte annan följer av 56 d § eller det annars finns särskilda

skäl. Detta gäller sedan den 1 januari 2016 även i överrätt. Bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken ska dock tillämpas i fråga om kostnad för ansökningsavgift. I förarbetena till 56 § vattentjänstlagen anges att särskilda skäl föreligger exempelvis om en fastighetsägare har fått bära en tung utredningsbörda eller drivit ett s.k. pilotmål av stort allmänt intresse för brukare och andra huvudmän (prop. 2015/16:11 s. 74). I detta mål, som överklagats till Mark- och miljööverdomstolen efter den 1 januari 2016, har inte några sådana särskilda skäl framkommit och parterna ska därför enligt huvudregeln svara för sina egna rättegångskostnader. Kommunen ska dock som tappande part ersätta bolagets kostnader för ansökningsavgifter. Mark- och miljööverdomstolen bifaller således bolagets yrkanden om ersättning för rättegångskostnader i den del dessa avser ansökningsavgifter. Bolagets yrkande om ersättning för rättegångskostnader i övrigt ogillas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2018-01-18

I avgörandet har deltagit hovrättsrådet Fredrik Ludwigs, tekniska rådet Bengt Jonsson samt hovrättsråden Mikael Hagelroth och Ingrid Åhman, referent.

Föredragande har varit Christopher Jakobsson.

NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2016-09-29
meddelad i
Nacka Strand

Mål nr M 209-16
M 212-16

KÄRANDE

Svante Reuter Fastighetsförmedling AB

Ombud: Skarp Stockholm Advokatbyrå AB

SVARANDE

Danderyds kommun

Ombud: Lords Advokatfirma AB

SAKEN

Ersättning vid vattenskada

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen undanröjer Kronofogdemyndighetens utslag den 18 maj 2015 med utslagsnummer 01-35664-15, målnummer 01-82845-15.
  2. Mark- och miljödomstolen lämnar Svante Reuter Fastighetsförmedling AB:s talan utan bifall.
-

Dok.Id 447697

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1104 131 26 Nacka Strand	Augustendalsvägen 20	08-561 656 40 E-post: mmd.nacka.avdelning4@dom.se www.nackatingsratt.domstol.se	08-561 657 99	måndag – fredag 08:00-16:30

YRKANDEN M.M.

Bolaget har yrkat att mark- och miljödomstolen ska förplikta kommunen att till bolaget betala 33 362 kr avseende delbelopp och ränta enligt vad som anges nedan.

Bolaget har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader. I kostnaderna ingår ersättning för avgifter hos Kronofogden om sammanlagt 1 360 kr, varav 300 kr i vardera ärende hänför sig till ansökningsavgift och 380 kr i vardera ärende hänför sig till ombudskostnad. I kostnaderna ingår vidare en tilläggsavgift hos Attunda tingsrätt om 600 kr.

M 209-16 (va-nämndens mål 126/15)

I yrkandet ingår ett belopp om 11 081 kr enligt faktura nr 2336, som utgör kostnaden för spolning och filmning av avloppsledning. Fakturan förföll till betalning den 9 juli 2014, vilket är 30 dagar efter fakturadatum 9 juni 2014. Ränta ska betalas enligt 4 och 6 §§ räntelagen från fakturans förfalldatum.

M 212-16 (va-nämndens mål 173/15)

I yrkandet ingår ett belopp om 15 281 kr enligt faktura nr 2402, som avser sanering av vattenskada. Fakturan förföll till betalning den 15 mars 2015 men bolaget gör gällande den 17 mars 2015. Ränta ska betalas enligt 4 och 6 §§ räntelagen från fakturans förfalldatum.

Det yrkas vidare ett belopp om 7 000 kr som avser ommålning av golv enligt offert, se aktbilaga 23 i va-nämndens mål 173/15. Ränta ska betalas enligt 4 och 6 §§ räntelagen från den 11 september 2015.

Kommunen

Kommunen har motsatt sig bolagets yrkanden men vitsordat yrkade kapitalbelopp jämte ränta som skäliga i och för sig. Kommunen har också motsatt sig yrkandet om ersättning för rättegångskostnader.

Mark- och miljödomstolen har handlagt mål M 209-16 och M 212-16 gemensamt.

GRUNDER**Bolaget**

Kommunen är skadeståndsskyldig på grund av att ett stopp har uppstått i en servisleddning som är belägen i gatan på kommunal mark och ansluten till den allmänna va-anläggningen, för vilken kommunen ansvarar. Förutsättningarna för skadestånd enligt 45 § lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (LAV) är uppfyllda.

Bolaget bestrider att någon jämkning ska ske. Bolaget har inte varit medvållande till skadan. Kommunens kontrollansvar och strikta ansvar för sin va-anläggning innebär att kommunen ansvarar fullt ut.

Kommunen

En fastighets va-installation definieras i 2 § LAV. Va-installationer regleras främst i bygglagstiftningen och Boverkets byggregler. En fastighets va-installationer kan endast fastighetsägaren ha ansvar och kunskap om. Detta gäller också hur fastighetens va-installationer är inkopplade till den allmänna va-anläggningen. I detta fall har det förelegat okunskap hos både kommunen och bolaget om den norra ledningens inkoppling till den allmänna va-anläggningen fram till skadetillfället, vilket medför att den okunskapen endast kan falla på fastighetsägaren/bolaget. Om fastigheten inte hade varit okänt ansluten till den allmänna va-anläggningen genom den norra ledningen, hade översvämningsskadan aldrig uppstått.

Översvämningsskadan har uppstått via en för kommunen okänd spillvattenledning på fastigheten, vilken var ansluten till den allmänna va-anläggningen. Fastighetsägaren ansvarar för sina va-installationer på fastigheten. Översvämningsskadan har inte orsakats av brister i den allmänna va-anläggningen utan genom en otillåten inkoppling av ytterligare en ledning till allmän spillvattenledning av fastighetsägaren, utöver den för kommunen kända inkopplingen i befintlig förbindelsepunkt. Förbindelsepunkten har sedan lång tid tillbaka varit där den är markerad på kommunens ledningskarta. Ledningskartor från de senaste 50 åren bekräftar detta. Enligt kommunens arkiv finns det bara en förbindelsepunkt för spillvatten antecknad för fastigheten, inte två. Kommunen bestrider att det finns två förbindelsepunkter.

För huvudmannens skadeståndsansvar enligt 45 § LAV krävs att vissa kriterier är uppfyllda, dvs. att skadan har uppstått i va-förhållandet och att huvudmannen har åsidosatt en skyldighet gentemot fastighetsägaren. Uppfylls inte båda kriterierna finns inget skadeståndsansvar för huvudmannen, även om det skulle finnas ett tydligt orsakssamband mellan händelse och skada. Kriterierna är inte uppfyllda. Skadan anses inte ha uppkommit i va-förhållandet eftersom den norra ledningen är okänd för kommunen och någon ytterligare förbindelsepunkt i det läget inte har ordnats och meddelats fastighetsägaren. Därutöver har kommunen inte åsidosatt någon skyldighet gentemot fastighetsägaren. Den allmänna va-anläggningen uppfyller sitt ändamål och tillgodoser skäligen anspråk på säkerhet enligt 13 § LAV.

Om mark- och miljödomstolen skulle bedöma att kommunen har ett skadeståndsansvar enligt 45 § LAV, finns det grund för jämkning av skadeståndsbeloppet med anledning av fastighetsägarens medvållande på grund av fastighetsägares dåliga kontroll av fastighetens va-installationer. Bolaget ansvarar för fastighetens va-installationer och ska ha kunskap om dessa, vilket bolaget uppenbarligen inte har haft.

UTVECKLING AV TALAN

Bolaget

Förbindelsepunkt och spillvattenledningar

Det finns två av kommunen godkända servisledningar och förbindelsepunkter. Bolaget menar alltså inte att det finns ytterligare en servisledning kopplad till den av kommunen medgivna formella förbindelsepunkten. Den norra ledningen är ansluten direkt till huvudledningen på en annan punkt norr om denna förbindelsepunkt. Den norra ledningen är godkänd av kommunen och har en tilldelad formell förbindelsepunkt, även om kommunen numera tappat bort detta. Stoppet har inträffat endast någon decimeter från huvudledningen, varför det skett på huvudmannens sida om denna förbindelsepunkt, dvs. i den allmänna va-anläggningen. Därför har kommunen strikt ansvar.

Den norra ledningen ligger utanför fastighetsgränsen på kommunal mark. Ledningen tillhör kommunen och ska underhållas av kommunen. Kommunen är ägare av avlopps nätet och har ansvaret för skötsel, drift och underhåll. Kommunen har brutit i sitt ansvar för tillsyn och underhåll av kommunala spillvattenledningen. Stoppet förorsakade översvämning med avloppsvatten i hela källarplanet. Eftersom den norra ledningen ligger på kommunens mark, borde presumtionen vara att kommunen bär ansvaret och att det är kommunens sak att motbevisa presumtionen.

Bolaget menar att kommunen möjligen inte hade kunskap om den norra ledningen då skadan inträffade men att man haft det och att den kunskapen i så fall tappats bort vid någon kommunsammanslagning eller när man tappade bort ritningarna från reoveringen 1969–1972. Att kommunen tappat bort informationen förtar den inte från ansvar. I kommunens strikta ansvar ligger också ett ansvar att ha kontroll på sin va-anläggning och ritningar därtill.

Bolaget köpte fastigheten 1989 och har sedan förvärvsdatumet inte vidtagit några åtgärder med avloppet, dvs. man har inte vidtagit några konstruktions- eller anläggningsåtgärder med avloppet/servisledningarna utanför fastighetens byggnad. Bolaget har den 13 april 2015 varit i kontakt med GG som var ägare av fastigheten vid tiden och fram till 1975. GG bestyrker att han inte ändrat eller lagt om avloppet. Däremot har problem med avloppet uppstått vid ett flertal tillfällen och man har varit tvungen att spola avloppet för att åtgärda problemet. Till slut undersökte man avloppet och fann då att stoppet låg på kommunens mark i skarven mellan kommunens huvudledning för spillvatten och en servisledning som leder till fastigheten. Stoppet var enbart några decimeter från huvudledningen.

Vid tomtgränsen där fastighetsägarens plaströr slutar tar kommunens betongrör vid. Kommunens betongrör sträcker sig cirka 5 meter över kommunal mark fram till anslutningspunkten i gatan (parkeringsplats) där betongröret satt sig och bildar en klack. Kommunens spillvattenledning utgörs av betongrör vilket använts sedan 1950-talet. Betongrören är gamla och mycket slitna. Kommunen har angett att huvudledningen i gatan anlades 1972 varför sannolikheten är att kommunen samtidigt anslöt med betongrör även till fastighetens spillvattenledning. Vid den tidpunkten fanns den norra ledningen och dess anslutning till huvudavloppsledningen, eftersom den norra ledningen är avsevärt mycket äldre än 1970-talet. Det måste vara kommunen som 1972 kopplade på den norra ledningen på nytt då man la ner en ny huvudledning. Genom detta har man accepterat anslutningen.

En byggnad uppfördes på fastigheten 1912 och anslöts till allmänna va-nätet 1917.

Huset på fastigheten ägdes av en familj från 1940-talet och framåt. Bolaget har varit i kontakt med familjen som uppgett att den omtvistade ledningen i vart fall inte lagts ned av familjen. Efter att familjen avyttrat fastigheten befann den sig i Handelsbankens ägo fram till den tidpunkt då fastigheten förvärvades av bolaget. Det finns inga papper kvar från bankens tid, men det är inte sannolikt att banken olovligen skulle ha kopplat in sig på kommunens huvudledning.

Vid fastighetsregleringen 1982 överfördes till kommunens fastighet XX mark där bl.a. de aktuella förbindelsepunkterna och kommunens huvud-ledning i dag ligger. Huvudledningen har aldrig varit belägen på bolagets fastighet utan på kommunal mark. Huvudledningen ligger någon meter in på kommunens mark, varför motsvarande någon meter på slutet av den norra respektive den södra ledningen alltid legat på kommunal mark. Det som hände i samband med fastighetsregleringen var att fastighetsgränsen flyttades ytterligare några meter in mot byggnaden på fastigheten, varvid ytterligare några meter av respektive ledning överfördes i kommunens ägo, så att kommunen i dag äger uppskattningsvis de sista fem metrarna mot huvudledningen. Däremot flyttade inte kommunen den av kommunen medgivna formella förbindelsepunkten, varför denna i dag ligger cirka 4 meter utanför fastighetsgränsen, vilket är i strid med gängse bruk.

I samband med förrättningen vidtogs inga åtgärder avseende avloppsledningarna. Vid förrättningen hamnade ledningarna på kommunal mark och kommunen övertog ägandet av ledningarna, dvs. några meter av den norra ledningen. Om ledningen hade blivit kvar i fastighetsägarens ägo, hade rimligen ett servitut inrättats till förmån för bolagets fastighet. Något servitut har inte inrättats, varför äganderätten till ledningarna måste ha övergått på kommunen. Att den norra ledningen inte är godkänd av kommunen spelar ingen roll, eftersom den ligger på kommunens mark och kommunen har ett ansvar att underhålla sina ledningar så att inga stopp uppstår.

Då fastighetsgränsen ändrades 1982 reglerades inte heller den södra ledningen med något servitut och inte heller flyttades förbindelsepunkten. Att något servitut för den norra ledningen inte meddelades vid fastighetsregleringen 1982 säger således ingenting om kommunens vetskap om den då, eftersom något servitut inte heller meddelades för den södra ledningen, trots att i vart fall kommunen kände till den.

Gamla ritningar visar att en spillvattenledning tidigare kan ha gått i tomtgränsen. Utmed tomtgränsen står fyra stora träd som ägs av kommunen. En rimlig förklaring till att kommunen flyttat förbindelsepunkten kan ha varit att dessa utbredda trädrötter orsakat problem för kommunen (Stocksunds köping) på 1970-talet och i

samband med omläggning av huvudledningen funnit det mest praktiskt att samtidigt upprätta en ny anslutning och därigenom slippa bekymmer med trädrötterna.

Kommunens påstående att fastighetsägaren skulle gjort en otillåten inkoppling saknar helt grund och utgör endast kommunens antagande därför att ritningsuppgifter saknas i arkivet. Att utföra denna inkoppling ligger normalt helt utanför en fastighetsägares förmåga och möjligheter eftersom det krävs både kunnande och maskinell utrustning så som grävmaskin etc. Kommunens påstående innebär att fastighetsägaren för cirka 50 år sedan (1970-talet) skulle behövt gräva ett cirka 3 meter djupt hål ute i gatan på kommunal mark. Därefter tagit upp ett hål i huvudledningen alternativt kapat huvudledningen för att sammankoppla huvudledningens betongrör med en stickledning till fastigheten.

Kommunens avsaknad av uppgifter om förbindelsepunkter i arkivet kan inte anses som godtagbart skäl. Ledningskartor med 50 års tillbakablick och där uppgifter saknas bekräftar inte riktigheten i kommunens påståenden. Däremot utvisar det att kommunen regelmässigt och frekvent försummat sitt ansvar att inventera avloppsledningarna under längre tid om cirka 50 år.

Stopp som uppstått i den norra ledningen

Det första avloppsstoppet uppstod den 6 december 2013 och Lybecks Högtryckstjänst anlätades för högtrycksspolning. Bolaget informerade kommunen, som agerade passivt och visade ointresse att åtgärda felet på spillvattenledningen.

Det andra stoppet uppstod den 8 maj 2014 då avloppsvatten fyllde källarplanet med 10–20 cm upp på väggarna. Denna gång ringde bolaget till kommunen och anmälde översvämning av avloppsvatten. Kommunen skickade sitt ombud Svevia AB som på plats visade en va-karta över hur fastighetens avloppsledningar är anlagda. Svevia AB avböjde att avhjälpa felet och hänvisade till att det är fastighetsägarens ansvar. Bolaget avhjälpde felet genom att anlita B&B Högtrycksteknik AB som genomförde högtrycksspolning och filmning av avloppet för att påvisa orsaken.

Spolning måste genomföras inifrån fastigheten eftersom kommunen aldrig anlagt någon spolbrunn i gatan.

Då spolning utfördes visade det sig att stoppet började från anslutningspunkten vid kommunens huvudledning ute vid gatan och sträckte sig in mot fastigheten. Filmen visar att en marksättning skett på kommunens mark vid anslutningspunkten i gatan som orsakat att det bildats en klack på kommunens betongrör längst ut vid spillvattenledningens anslutningspunkt till huvudledningen. På filmen syns också stillastående vatten vid klacken. Ansamlingen av vatten tyder på att avloppet stannar upp. Därefter påbörjas en påbyggnad i ledningen som efter en tid då avloppet inte frekvent används t.ex. sommartid/semester och helger stelnar och därefter påbörjas en påbyggnad som cementeras och orsakar stopp. Stoppet bygger sedan vidare in mot fastigheten som till slut orsakar totalstopp.

Tidigare stopp har förekommit för omkring 8 och 10 år sedan. Bolaget, som då var i tron att fastighetens egna ledningar var bristfälliga, bytte ut samtliga avloppsledningar i byggnaden mot moderna plaströr. Fastigheten har plaströr hela vägen till tomtgräns och ytterligare någon meter.

Fastighetsägarens ansvar

Bolaget medger att det är fastighetsägaren som har ansvar för sina va-installationer, dvs. ledningar i sitt hus och på sin mark. Av detta följer att fastighetsägaren inte har ansvar utanför sin fastighet. Nu aktuellt stopp har inträffat flera meter in på kommunens mark, dvs. det är kommunens ansvar. Hur ledningen är inkopplad på den allmänna va-anläggningen kan inte vara fastighetsägarens ansvar.

Relining

Kommunen anger att filmen visar att den norra ledningen är relinad. Bolaget förstår att kommunen därvid menar det plaströr som tar slut 10 meter in på filmen, eller 4,8 meter från huvudledningen. Detta är intressant då reliningen går fram till den

fastighetsgräns som gällde före 1982. Detta visar att reliningen skedde före fastighetsregleringen, fastighetsägaren relinade sin del av ledningen. Kommunen påstår ju att den norra ledningen inte anslöts till huvudledningen när den lades om 1972, utan senare. Detta faller på sin egen orimlighet med tanke på den relining som kommunen nu pekat på. Skulle fastighetsägaren lägga ner en ny servisledning och sedan inom 10 år relina den? Relining är en åtgärd som utförs på gamla rör i stället för att byta dem. Plaströr av den typ som använts kom i slutet av 1970-talet och det enda rimliga är att man omkring 1980 relinade de rör som lagts i samband med bygget av restaurangdelen i mitten av 1950-talet, dvs. rör som var cirka 25 år gamla. Detta visar att den norra ledningen fanns före och anslöts till huvudledningen 1972, med kommunens vetskap, för hur skulle det annars ha gått till?

Det bestrids att det finns fogförskjutningar upp till hela godstjockleken på plastledningen, detta framgår av ingiven film. Det som syns på filmen är normala skarvar av den plastledning som lades ner. Att några fogförskjutningar inte finns visar att markrörelserna är små och inte orsakat bytet till plastledning. Bolaget vill också förtydliga att det egentligen inte är fråga om relining utan att man lagt nya plaströr.

Vilken relevans menar kommunen att bygganmälan avseende ändring av ventilation och va-installation på fastigheten från 2001 har? Vad som gjordes då var att all rördragning inom huset byttes ut, dvs. fastighetsägaren har, tillsammans med den relining av servisen som skett, sannolikt under 1970-talet som tidigare angetts, tagit ansvar för sin va-installation.

Huvudledningen

Vid en granskning av ledningskartan visar det sig att huvudledningen vid brunnen på Vasavägen ligger på en höjd av +16,89 meter medan den vid brunnen på Stockholmsvägen ligger på +16,56 meter. I brunnen däremellan, där den södra ledningen ansluts, är höjden +16,43 meter, dvs. det är bakfall från Stockholmsvägen. Bolaget påstår inte att detta orsakat stoppet och översvämningen, även om det kan ha påverkat, men innebär att ledningen är en riskfaktor som måste stå under

kontroll för att kommunen ska kunna uppfylla sina skyldigheter enligt va-lagen. Detta måste innebära att kommunen filmat eller på annat sätt inspekterat huvudledningen efter 1972 och då fått vetskap om den norra ledningen. Har så inte skett visar det på kommunens bristande kontroll på sin va-anläggning.

Vad kommunen menar med att bolagets påstående gäller en annan sträcka är svår-förståeligt. Bolaget har angett måtten vid Vasavägen, Stockholmsvägen och mitt däremellan, och det visar sig att mittpunkten är lägst, dvs. det föreligger bakfall. Att bara ange två punkter, vilket kommunen verkar vilja göra innebär inte att man kan visa bakfall, om man inte vet tänkt fallriktning. Med bolagets resonemang saknar det betydelse, är mittpunkten lägst föreligger alltid bakfall. Sen vet inte bolaget om 16,43 är den lägsta punkten på ledningen, den kan vara lägre och ligga både norr och söder om 16,43-markeringen, dock saknar det exakta läget betydelse för bolagets resonemang. Utifrån den karta kommunen tillhandahöll står det klart att bakfall förelåg och i vart fall att kartan visade detta.

Den södra ledningen

Bolaget medger att den södra ledningen inte har direkt relevans för bolagets talan men ser det som av intresse i målet att ändå beröra den, dels för den allmänna förståelsen, dels för att hanteringen av den är intressant i jämförelse och visar på kommunens brister.

Den tredje ledningen

Kommunen har angett att man vid grävningsarbete funnit en tredje okänd anslutning på den allmänna spillvattenledningen. Bolaget bestrider att den tredje ledningen gått i riktning mot YY eller varit ansluten till YY. Enligt bolagets uppfattning, genom SR som var närvarande vid uppschaktningen och tog ingivna bilder, gick denna ledning norr eller nordöst ut, dvs. bort från YY. Detta framgår också av en jämförelse mellan kommunens karta och bilderna. Spillvattenledningen ligger djupare och öster om dagvattenledningen och den tredje

ledningen kommer in från den sida där spillvattenledningen ligger, således österifrån, medan YY ligger väster om ledningarna. Hur som så ligger den tredje ledningen flera meter in på kommunens mark och är kommunens ansvar. Att kommunen nu inte känner till den, trots att den enligt dem höggs in på huvudledningen redan 1969–72 och dessutom legat där i över 115 år visar att kommunen har bristande kontroll på sin va-anläggning.

Kommunen påstår att man kan konstatera att ledningen inte var från förra seklet, utan vadå? Eftersom kommunen sedan med säkerhet påstår att den var "inhuggen" på betongledningen 1969–1972, måste den alltså enligt kommunens påstående vara från 1800-talet eller tidigare eftersom den ju inte, enligt logiska lagar, kan vara från 2000-talet eftersom kommunen anger att den höggs in på huvudledningen 1969–1972, och då måste den ju ha funnits. Bolaget trodde ledningen var gammal, från 1910- eller 1920-tal, men inte så gammal som kommunen nu påstår. Egentligen saknar frågan relevans men den är intressant ur två aspekter, dels att den visar att kommunen saknar kunskap om sina äldre ledningar, dels att den ledningen kan kommunen tidsbestämma till före 1900 men vad gäller åldern på den norra ledningen påstår kommunen att det är i princip omöjligt att ange ålder på en avloppsledning. Detta är inte trovärdigt. Kommunens påstående om ledningens ålder nu är också märkligt då det var kommunens egna personal vid uppschaktningen som uppgav att ledningen var av en typ som användes på 1910- eller 1920-talet. Dessutom är det intressant att notera att kommunen nu uppger att den tredje servisledningen höggs in på huvudledningen under åren 1969–1972, dvs. under kommunens reovering av huvudledningen. I dag påstår sig kommunen ha saknat kunskap om den tredje ledningen, liksom om den norra ledningen. Däremot vet man alltså att den tredje ledningen höggs in på huvudledningen 1969–1972. Om kommunen på det sättet "glömt" bort en servisledning, den tredje, är det högst troligt att man på samma sätt "glömt" bort den norra ledningen.

Fakturering

Hur kommunen fakturerat fastigheten är inte relevant för målet, då detta är något som kommunen förfogar över. Fastighetsägaren kan inte lastas för att kommunen fakturerat för en förbindelsepunkt trots att det finns två.

Rättegångskostnader

Det finns särskilda skäl för att kommunen ska ersätta bolagets kostnader. Omständigheterna är vidare sådana att det finns skäl att tillämpa reglerna i 56 d § LAV.

Kommunen*Förbindelsepunkt och spillvattenledningar*

Kommunen kan inte lastas för fastighetsägarens okunskap om existerande servisledningar på sin fastighet. Översvämningsskadan har uppstått via en spillvattenledning på fastigheten, vilken inte borde ha varit inkopplad till den allmänna va-anläggningens huvudledning. Det är huvudmannen som bestämmer hur och var en fastighet faktiskt får vara ansluten med sina servisledningar till den allmänna va-anläggningen.

Fastighetsägaren menar att en rimlig förklaring till den översvämningsskade norra ledningen är att det tidigare har varit en formell förbindelsepunkt men att kommunen valt att flytta fastighetens förbindelsepunkt till annat läge p.g.a. problem med trädrötter. Kommunen menar att om så skulle vara fallet, så har fastighetsägaren haft en skyldighet att koppla bort sin va-installation från tidigare läge för förbindelsepunkt när nytt läge för förbindelsepunkt ordnades. Stöd för detta kan anses ligga i hur fastigheten hittills har fakturerats va-avgift, eftersom detta endast har gällt en förbindelsepunkt.

Den södra ledningen kan inte vara av intresse i detta mål om skadeståndsansättning enligt LAV eftersom översvämningsskadan har skett via den norra ledningen. Om förbindelsepunktens befintliga läge för den södra ledningen nu ligger juridiskt fel efter en fastighetsreglering 1982 har ingen betydelse för skadeståndsfrågan och får lösas i ett annat sammanhang.

Kommunen uppfattar att inkopplingen av den norra ledningen varit okänd både för kommunen som va-huvudman och för bolaget som fastighetsägare. Även om fastighetsgränsen har flyttats genom en fastighetsreglering 1982 och den norra ledningen till större del hamnat på kommunal mark, så kan kommunen som va-huvudman inte få ansvar för en privat servisledning som varken kommunen eller bolaget haft kännedom om. Om den norra ledningen hade varit känd för någon av parterna vid fastighetsregleringen 1982, så borde rätten för den servisledningen ha säkerställts med ett servitut till förmån för bolagets fastighet. Båda parter fick uppenbarligen kännedom om den norra ledningen när översvämningen uppkom. Det kan också konstateras att det fortfarande är bolagets fastighet som har behov och nytta av inkopplingen av den norra ledningen, inte kommunen som fastighetsägare.

Eftersom kommunen inte haft uppgift om inkopplingen av den norra ledningen till den allmänna va-anläggningen i dokumenterat kartmaterial från de senaste cirka 50 åren, har kommunen saknat kunskap om denna inkoppling, men kommunen kan heller inte bevisa att inkopplingen av den norra ledningen en gång i tiden inte har varit godkänd av kommunen. Samtidigt kan konstateras att bolaget som fastighetsägare ansvarar för fastighetens va-installationer och ska också som fastighetsägare ha kunskap om sina inkopplingar till den allmänna va-anläggningen, vilket bolaget inte har haft. Det saknar betydelse om bolaget som nuvarande fastighetsägare inte har ordnat befintliga va-installationer.

Om den norra ledningen fortsatt ska vara inkopplad till den allmänna va-anläggningen, så att fastigheten hädanefter har två förbindelsepunkter för spillvatten i stället för en, får frågan om förbindelsepunktens läge som uppfyller lagens närhetskrav lösas i annat sammanhang.

Meddelande av förbindelsepunktens läge

Kommunen vet inte vid vilket datum förbindelsepunktens läge meddelades och i sådana situationer får man, enligt äldre praxis från va-nämnden, anse att datum för förbindelsepunktens meddelande är datumet när fastigheten kopplades in. Historiskt sett kanske kommunen bara skickade ut en nybyggnadskarta eller i ännu äldre situationer rent fysiskt på plats pekade ut den punkt där fastighetsägaren kunde koppla in sig. Den formella förbindelsepunkten är i förevarande fall inte dokumenterad på annat sätt än genom ledningskartan. Kommunen har inte 1972 anslutit den omtvistade ledningen till va-anläggningen.

Betydelsen av att den norra ledningen är belägen på kommunens mark

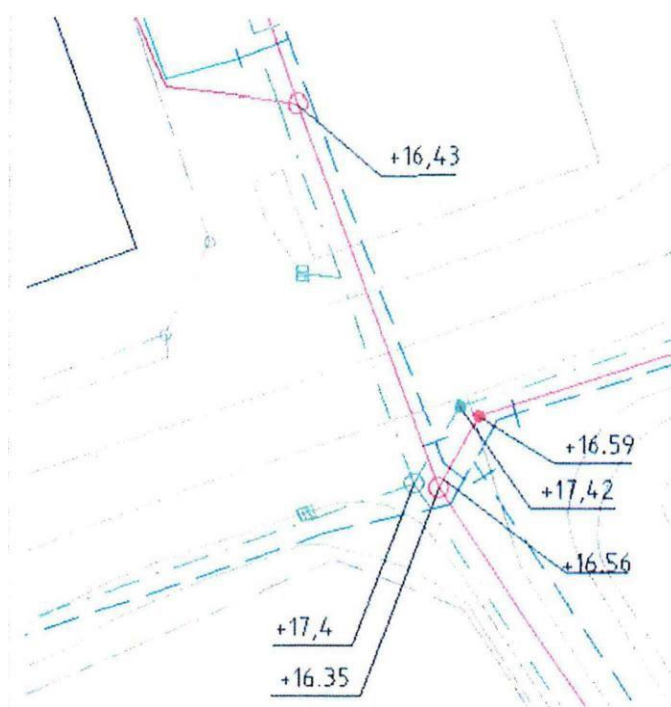
Att den norra ledningen ligger på kommunens mark innebär inte att kommunen är ansvarig. Även om det skulle vara så att kommunen äger den omtvistade ledningen, så är det en för kommunen okänd anslutning och ingår således inte i den allmänna va-anläggningen. Det är viktigt att skilja på de olika roller i vilka kommunen kan uppträda. Kommunen kan uppträda i egenskap av va-huvudman, men kommunen kan även uppträda i egenskap av fastighetsägare. Om kommunen ansvarar för den omtvistade ledningen, så är det i egenskap av fastighetsägare och några krav med stöd LAV kan då inte riktas mot kommunen.

Kommunen anser inte att den äger ledningen. Det åligger fastighetsägaren att bevisa att ansvaret för ledningen ska bäras av kommunen.

Huvudledningen

Bolaget påstår att kommunen skulle haft vetskap om den norra ledningen då varje ledningssträcka med bakfall ska övervakas med TV-inspektioner. Detta påstående bygger på felaktig hydraulisk bedömning baserat på bristande dataunderlag. Bolaget blandar ihop olika sträckor, ledningar, brunnsingångar och vattengångshöjder. Bolaget hänvisar till +16,56 som berör en tillsynsbrunn på en helt annan sträcka.

Som framgår av figuren nedan, finns inte något bakfall på den nämnda sträckan. Kommunen kan också konstatera att bolagets påståenden gäller en annan sträcka än den som är aktuell i skadeståndsprövningen med anledning av den okända inkopplingen från YY.

Den tredje ledningen

Den tredje ledningen, som kommunen upptäckt, var okänd för kommunen.

Kommunen har utfört grävningsarbete för att bekräfta information från en TV-inspektion om existensen av en "vild" inkoppling på den allmänna huvudledningen och för att proppa den. Driftpersonalen grävde upp inkopplingen och konstaterade att det sannolikt var en dagvattenledning, som gick mot YY. Inkopplingen var dåligt utförd (servisröret stack in i huvudledningen) och lämnades för observation för att inte orsaka skador vid proppningen. Efter en tid proppades anslutningen och ytan återställdes. Kommunen gjorde då ingen bedömning gällande åldern på den servisledningen men kan konstatera utifrån den information som framkom att den

inte var från förra seklet eftersom den var "inhuggen" på betongledningen under perioden 1969–1972.

Dessutom var detta en felaktig inkoppling från fastigheten till den allmänna va-anläggningen, eftersom dagvatten leddes till allmän spillvattenledning. Även detta visar att fastighetsägaren saknar information och kontroll över fastighetens va-installationer.

Avgiftsdebitering

Avgiftsdebiteringen har nu och tidigare bara gällt en förbindelsepunkt. Den norra ledningen har inte ingått i avgiftsunderlaget i faktureringen av va-avgift till fastighetsägaren.

Tillsynsbrunnar

Inom kommunens verksamhetsområde gäller att alla fastigheter har tillsynsbrunnar installerade i eller i närheten av respektive förbindelsepunkt. Den norra ledningen har ingen sådan brunn. Ledningen är en ytterligare spillvattenanslutning utförd av fastighetsägaren själv, utan godkännande från kommunen.

Relining, filmen över den norra ledningen

Ledningsfilmen är inte fullständig, utan visar tecken på att vara klippt. Därutöver visar filmen också att aktuell servisledning är "relinad", vilket ifrågasätter bolagets uppgift om att man inte känt till servisledningen.

Filmen som visar reliningen börjar 5,6 meter från huset. Tidigare sträcka (från källaren) består fortfarande av betong. Även den relinade plasten visar fogförskjutningar upp till hela godstjockleken. Kommunen har inte grundläggande data för när den norra ledningen utförts och när den har relinats, vilket medför att en klarläggande bedömning inte kan göras. Men ledningar kan skadas (dåligt utförande,

materialval, markrörelser m.m.) och behöver relinas eller läggas om vid olika tidpunkter. Eftersom filmen visar förskjutningar i plastledningen så indikerar detta markrörelser, vilket kan orsaka skador på en servisledning inom betydligt kortare tid än 10 år.

Bolagets påstående om att restaurangen byggdes i mitten av 1950-talet stämmer inte. Tillbyggnaden användes ursprungligen som butik/handelshus. En till Danderyds kommun år 2001 inlämnad bygganmälan för ändring av ventilation och va-installation saknar ritningar på ändring av va-installation.

Medvållande

Stöd för fastighetsägares ansvar för va-installationer och grund för jämkning finns i beslut 2001-06-01 i Statens va-nämnd (BVa 22, Va 150/99).

DOMSKÄL

Mark- och miljödomstolen har hållit huvudförhandling i målet. Vid förhandlingen har förhör hållits med SR under sanningsförsäkran och med parts-sakkunniga BW, tidigare va-chef i Täby kommun.

Rättslig reglering

Huvudmannen ska enligt 45 § LAV ersätta en översvämningsskada på en fastighet inom den allmänna va-anläggningens verksamhetsområde, om

1. huvudmannen har åsidosatt en skyldighet enligt denna lag eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och
2. åsidosättandet har medfört att vatten som är avsett att tillhandahållas eller ledas bort genom huvudmannens va-anläggning ytledes eller på annat sätt trängt in på fastigheten.

Bakgrund

Bolagets fastighet YY ligger inom verksamhetsområdet för den allmänna va-anläggningen i Danderyds kommun. Det finns två servisledningar för spillvatten för fastigheten som båda är i drift. Den södra ledningen försörjer i dag enbart bostadsdelen av byggnaden och den norra ledningen försörjer enbart restaurangdelen. Efter ett stopp i den norra ledningen uppkom en skada på fastigheten.

Byggnaden på YY är ursprungligen uppförd 1912. Den del av byggnaden där det i dag är en restaurang uppfördes i mitten av 1950-talet.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Kommunen har inte ifrågasatt att det stopp som funnits i den norra ledningen orsakat en vattenskada på fastigheten. Kommunen har dock, med hänvisning till att den inte känt till den norra ledningen, ansett att förutsättningarna för skadeståndsskyldighet enligt 45 § LAV inte är uppfyllda eftersom skadan inte uppstått i va-förhållandet och huvudmannen inte åsidosatt någon skyldighet gentemot fastighetsägaren.

Av allmänna principer följer att bolaget har att visa att kommunen är skyldig att betala skadestånd till bolaget på grund av den vattenskada som uppkommit till följd av ett stopp i den norra ledningen.

Mark- och miljödomstolen anser vidare att bolaget, enligt samma principer, har att visa att kommunen har ett ansvar för den norra ledningen, dvs. att det finns en förbindelsepunkt för denna ledning. Det kan inte anses rimligt att låta kommunen ha bevisbördan för att detta inte är en förbindelsepunkt på grund av bl.a. det förhållandet att händelser som har betydelse vid bedömningen ligger minst 40 år tillbaka i tiden.

Bolaget har alltså att lägga fram utredning som visar att den norra ledningen var ansluten till en förbindelsepunkt vid tidpunkten för skadan. Det finns praxis i skadeståndsmål som innebär en viss bevislättning jämfört med vad som normalt gäller, när det varit förenat med stora svårigheter för den skadelidande att säkra full bevisning om skadeorsaken (NJA 1993 s. 764). I detta fall handlar det om en annan tvistig omständighet, nämligen förekomsten av en förbindelsepunkt som vardera parten uppgett sig inte ha känt till när skadan inträffade. Mark- och miljödomstolen anser att det inte kan ställas alltför höga krav på bolagets utredning med hänsyn till att händelser som har betydelse för denna omständighet ligger långt tillbaka i tiden.

I detta fall har kommunen gjort gällande att den aldrig känt till att den norra ledningen varit ansluten till den allmänna anläggningen. Kommunen har ansett att det redan finns en annan förbindelsepunkt, som sedan 50 år tillbaka angetts på kommunens ledningskartor och som fastigheten är ansluten till genom den södra ledningen. Med hänsyn till detta är det enligt kommunen orimligt att den skulle vara skyldig att söka efter en ytterligare förbindelsepunkt för fastigheten.

Kommunen har inte lagt fram något underlag som visar att fastighetsägaren under rättats om fastighetens förbindelsepunkt. Enligt mark- och miljödomstolens mening har kommunen även i ett fall som detta, där ett va-förhållande funnits sedan lång tid tillbaka, haft anledning att meddela förbindelsepunkten för att klargöra huvudmannens och fastighetsägarens ansvar och skyldigheter. Samtidigt är parterna ense om att fastigheten är ansluten till den allmänna anläggningen i vart fall genom den södra ledningens förbindelsepunkt och att avgifter har betalats för fastighetens användning av anläggningen. Det kan vara en förklaring till att kommunen, såvitt framgår av utredningen, inte underrättat fastighetsägaren om fastighetens förbindelsepunkt.

Bolaget har gjort gällande att kommunen har känt till, eller i vart fall borde ha känt till, att det finns en förbindelsepunkt till vilken den norra ledningen har anslutits. BW, som hörts som sakkunnig på begäran av bolaget, har redovisat vissa slutsatser om den norra ledningen med hänvisning till en videoinspelning som gjorts

i ledningsröret. Enligt BW är ledningen med största säkerhet från 1950-talet när den ursprungliga byggnaden, den nuvarande bostadsdelen, fick en tillbyggnad som i dag är en restaurang. BW har också ansett att det är anmärkningsvärt att man inte skulle ha kopplat in den tidigare servisledningen på huvudledningen i samband med att denna renoverades någon gång mellan 1969 och 1972. Han har vidare anfört att filmen visar att anslutningen till den allmänna ledningen är professionellt utförd med grenrör, dvs. ingen ”vild inhuggning”.

BW uppgifter och videofilmen talar för att kommunen i vart fall i början av 1970-talet kan ha känt till den norra ledningens anslutning till den allmänna anläggningen.

I målet har dock inte lagts fram några direkta uppgifter som visar att kommunen har känt till den norra ledningens anslutning till den allmänna anläggningen. Bolaget har uppenbarligen inte, trots ansträngningar, kunnat finna några dokument i form av t.ex. bygglov eller ledningsritningar från 1950-talet eller senare där den norra ledningen finns inritad. Det förefaller inte heller ha varit möjligt att få tag på någon person som tidigare ägt eller nyttjat fastigheten och som kan berätta om anläggandet av den norra ledningen eller vad som hände när huvudledningen renoverades 1969–1972. I det sammanhanget noteras bolagets uppgift att den familj som bodde på fastigheten när tillbyggnaden skedde på 1950-talet uppgett att familjen i vart fall inte anlade den norra ledningen.

Mark- och miljödomstolen anser att utredningen innebär att det endast kan göras antaganden om hur det har gått till när den norra ledningen anlades och huvudledningen renoverades. Den utredning bolaget lagt fram i målet, inklusive de uppgifter som lämnats av BW, är inte tillräcklig för att visa att kommunen har godkänt den faktiska påkoppling som skett genom den norra ledningen och att kommunen därmed också godtagit att fastigheten i dag har två förbindelsepunkter. Den omständigheten att stoppet inträffat i en ledning som ligger flera meter in på en fastighet som ägs av kommunen kan enligt domstolens uppfattning inte tillmätas

någon betydelse i detta fall. Inte heller de övriga omständigheter bolaget anfört till stöd för sin talan ändrar domstolens bedömning.

Mark- och miljödomstolen finner sammantaget att bolaget inte har visat att den norra ledningen var ansluten till en förbindelsepunkt vid tidpunkten för skadan. Det som framkommit i målet kan inte läggas till grund för att kommunen ska anses ansvara för den norra ledningens anslutning till anläggningen. Något va-förhållande som rör den norra ledningen har alltså inte funnits mellan kommunen och bolaget. Kommunen kan därför inte heller ha åsidosatt någon skyldighet enligt VAL eller föreskrifter som meddelats med stöd av lagen. Kommunen kan därmed inte vara skyldig att ersätta bolaget för vattenskadan enligt 45 § VAL.

På grund av det anförda ska bolagets talan lämnas utan bifall.

Rättegångskostnader

Mark- och miljödomstolen finner att det saknas skäl att frångå huvudregeln att vardera parten ska bära sina rättegångskostnader. Bolagets yrkande om ersättning för rättegångskostnader ska alltså inte bifallas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se [bilaga](#) (DV425)

Överklagande senast den 20 oktober 2016.

Anders Lillienau

Jan-Olof Arvidsson

I domstolens avgörande har rådmannen Anders Lillienau, tekniska rådet Jan-Olof Arvidsson samt de särskilda ledamöterna Sture Bergström och Karin Forsell deltagit.